

**Poeziyada yemək adlarından ibarət olan dialektizmlərin
linqvokulturoloji xüsusiyyətləri**

Salahova Yeganə Həsən qızı
Gəncə dövlət Universitetinin
müəllimi, doktorant
E-mail:yegane.gdu@gmail.com

Xülasə

Qida məhsullarının adlarından ibarət dialektizmlərin yaranma formaları türkün qədim dövrlərinə gedib çıxır və qida xalqların maddi mədəniyyətinin mühüm elementlərindən biri olub, onların tarixini, adət-ənənəsini dərk etməkdə olduqda zəngin mənbələrdən hesab olunur. Məqalədə poeziya dilində əksini tapan qida məhsullarının adlarından ibarət olan dialektizmlər linqvokulturoloji aspektdə araşdırılır, səngəh, nəzik, yaxma, qövurğa, axtarma, qəylə, aş kimi yemək adlarının Azərbaycan kulinariya mədəniyyətinin əsasında durduğu, onların əhalinin həyatında aparıcı rol oynaması şərh edilir. Məqalədə o da vurğulanır ki, türkçə, xalqlarının məişətinə və kulturologiyasının sirrinə münasibətin ifadəsində yemək adlarından ibarət dialektizmlər poetik təsvirin təbii və cəlbedici bir şəkildə verilməsində mühüm rol oynayır və işləndiyi poetik mühitdə linqvokulturoloji xüsusiyyətlər kəsb edir.

Açar sözlər: *qida, yemək, poeziya, kulturoloji, ad*

Rəyçi: *prof. M.Hüseynova*

**Лингвокультурные особенности диалектизмов названий продуктов
в поэзии**

Салахова Егана Хасан кызы
Гянджинский Государственный Университет
преподаватель, докторант
Почта: yegane.gdu@gmail.com

Резюме

Диалектизм названий продуктов питания восходит к древнетюркским временам, и еда является одним из важных элементов материальной культуры народов, а их состав считается богатым источником для понимания их традиций. В статье с лингвокультурной точки зрения исследуется диалектизм названий продуктов питания, отраженных в языке поэзии, поясняется, что названия сангях, назык, яхма, ребро, ахтарма, гайла являются основой кулинарной культуры Азербайджана и играют ведущую роль в жизни людей. В статье поясняется, что названия блюд основаны на азербайджанской кулинарной

культуре, они играют ведущую роль в жизни населения. Диалектизмы играют важную роль в передаче поэтического описания в естественной и привлекательной науке и имеют лингвокультурные особенности в поэтической среде, в которой они развиваются.

Ключевые слова: еда, есть, поэзия, культура, имя

Рецензент: проф. М.Гусейнова

Linguocultural features of dialectisms of names of products in poetry

*Salahova Yegana Hasan gizi
Ganja State University
teacher, doctoral student
Email: yegane.gdu@gmail.com*

Summary

The dialectisms of food names go back to ancient Turkic times and food is one of the important elements of the material culture of peoples, and their composition is considered a rich source in understanding their traditions. The article examines the dialectisms of food names reflected in the language of poetry from the linguocultural point of view, explains that the names of sangah, nazik, yakhma, rib, akhtarma, gayla, are the basis of Azerbaijani culinary culture and play a leading role in people's lives. The article explains that the names of food are based on the Azerbaijani culinary culture, they play a leading role in the life of the population. Dialectisms play an important role in conveying poetic description in a natural and attractive science, and have linguocultural features in the poetic environment in which they are developed.

Keywords: food, meal, poetry, culture, name

Reviewer: prof. M.Hüseynova

Aktuallıq: Yaşadığımız həyatı qidasız , yeməksiz təsəvvür etmək mümkün deyil və yemək adlarından ibarət olan dialektizmlər də xalq mədəniyyətinin mühüm tərkib hissələrindən biri olub, həm danışmaq dilində, həm də nəsr və poeziyada intensiv şəkildə işlənməkdədir. Xalqın məişətini, mədəniyyətini, milli xüsusiyyətlərini koloritli şəkildə əks etdirən yemək adlarından ibarət dialektizmlərin poeziya dilində işlənməsi də təbii haldır və onların poetik mühitə daxil edilməsi bir sıra linqvokulturoloji xüsusiyyətlər kəsb edilir, estetik vəzifə daşıyır, obrazlı nitq kontekstində bədii rəng və çalarlar qazanır. Fonetik, semantik və qrammatik xüsusiyyətləri ilə eyni zamanda yayılma arealları ilə seçilən yemək adlarından ibarət dialektizmlərin poetik örnəklərin dilində işlənməsi müəyyən üslubi məqam və nitq şəraiti ilə də şərtlənir. Təəssüflər olsun ki, indiyədək bu mövzu dərinlən və hərtərəfli tədqiq

edilməmişdir.

Annotasiya: Məqalədə xalqın milli-etnik mədəniyyətini ehtiva edən qida mədəniyyətindən, həmin sözlərin linqvokulturoloji cəhətlərindən bəhs edilir. Xalqın məişətini, mədəniyyətini, milli xüsusiyyətlərini koloritli şəkildə əks etdirən yemək adlarından ibarət dialektizmlərin poeziya dilində işlənməsi də təbii haldır və onların poetik mühitə daxil edilməsi bir sıra linqvokulturoloji xüsusiyyətlər kəsb edir, estetik vəzifə daşıyır, obrazlı nitq kontekstində bədii rəng və çalarlar qazanır. Onların öyrənilməsi çağdaş dilimizin kökünün, dialektlərin öyrənilməsi istiqamətində olduqca vacibdir.

Metod. Məqalə yazılarkən dil haqqında olan təlim və araşdırmalar əsas götürülmür, linqvistik təsvir metodundan istifadə olunmuşdur.

Giriş:

Qida məhsulları dünya xalqlarının və eyni zamanda Azərbaycan xalqının maddi mədəniyyətinin tərkib hissələrindən biridir və xalqın kulinariya mədəniyyətinin spesifik cəhətlərinin öyrənilməsində bu adlar xüsusi çəkiyə və rola malikdir. Qida çeşidləri baxımından Azərbaycan mətbəxi də öz zənginliyi ilə diqqəti cəlb edir və S.Rüstəmxanlının qeyd etdiyi kimi "...plovu, yaxud dolmanı, dovğanı, yaxud soyutmanı sevməyən azərbaycanlı tapılmaz. Şəki plov, aş və şirniyyat ustaları ilə məşhurdur. Naxçıvanın lavaşı, pendir və tərəsi ələ düşməz, Zaqatala və Balakənin sühüllü, xulyar, maxara, balqabaq kətəsi sevilir. Dərbəndin qaxacı, Təbrizin küftəsi, Gəncəmin dolması Bakının düşbərəsi, qutabı möcüzədir. Qazax, Borçalı və İrəvanın qurudlu xəngəli can dərmanıdır. Ordubadın mürəbbə və tutmaları, meyvə quruları, dağ ədviyyatları ilə bişirilən xörəklərin əvəzi yoxdur. Hər yerdə bir xörəyi daha gözəl bişirirlər. Ancaq hamısını eyni iştahla yeyirik (19,229). Şair-alimin publisistik qeydlərində aydın şəkildə görünür ki, buradan **aş, lavaş, sürhüllü, xulyar, maxara, kətə, girz, qaxıç, qurud, tutma** kimi leksemlər dialekt səciyyəlidir və nəsr dilində olduğu kimi, poeziyada da yemək, qida məhsullarının adlarından ibarət olan dialektizmlərin üstünlüyü müşahidə olunur.

M.Hüseynov göstərir ki, ədəbi dildə xalq danışq dilinin sintezi genişləndikcə, folklor deyim tərzilə yazılı ədəbiyyatın ifadə üsullarının qovuşduğu məhəlli sözlərin şeir dilində axımı güclənir, bu proses dialektizmlərin ədəbi-bədii dili zənginləşdirmə mənbəyini hərəkətə gətirir. Xalqın mənəvi sərvətinin artması dialekt sözlərin bədii dilə daxil olub, geniş oxucu kütləsi tərəfindən mənimsənilməsindən başlayır (20,359).

Poeziya dilində dialektizmlərdən alınmış şivə sözlərinə maraq elmi yaradıcılıqda xalqın keçmişinə, tarixinə, qida mədəniyyətinə, etnoqrafyasına meyilin güclənməsində daha çox tədqiqat tələb edir. Kulinariya mədəniyyətimizin əsasınında duran, əhalinin həyatında aparıcı rol oynayan qida məhsullarının adlarından ibarət olan dialektizmlərin bəzilərinin poeziya dilində linqvokulturoloji xüsusiyyətlərini aşağıdakı kimi şərh edə bilərik:

Səngəh: Bu dialektizm ustad Azərbaycan şairi Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın "Heydərbabaya Salam" poemasında bir dəfə işlədilmiş və qida mədəniyyətinə, xalqın məişətinə şairanə münasibətin ifadəsi şeir parçasında aşağıdakı kimi öz əksini tapmışdır:

Çox bişir, yaxşı bişir göydə fırtlat küləyi,
Minllər üstə çörəyin qoy qalanıb təllənsin.
Parı yazlıqdan olan küllü, qızarmış səngəh,
Gərək ağzında ərik tək əzilib həllənsin (3,31).

Göründüyü kimi, bu çörək növünün bişirmə və yemək qaydalarını Şəhriyar çox təbii bir şəkildə tərənnüm obektinə çevirmiş, xalqın qida və məişətinin milli cizgilərinə kulinariya mədəniyyəti baxımından yanaşmışdır. E.Fuad da Şəhriyar poeziyasından "Təbriz mətbəxinin inikası" adlı məqaləsində göstərir ki, Şəhriyar speaks of two kinds of bread-Sangak and Nazik which are distinguished with arome and taste. He even describes how Sangak is baked in is poem devoted to a boy who sells this bread. He writes that Sengak is baked out of spring wheat of amber color, the bread is aromatic, soft and as if it melts in the mouth while eating it. In a poetik way he describes the proses of baking it (1,70).

Azərbaycan dilinin dərin qatlarına baş vuran Şəhriyar "səngəh" dialektizmini səngəh şəklində (k-h samit əvəzlənməsi ilə) işlətməmişdir ki, bu da dilin dialekt və şivələrində müşahidə edilən təbii samit əvəzlənmələrindən biridir. Hazırda səngəh dialektizmi Ordubad, Gəncə, Cənubi Azərbaycan dialekt və şivələrində isim kimi işlənərək "Lavaşa oxşar çörək anlamını bildirir" (2.359).

Şəhriyar dilin daha dərin qatlarına nüfuz edib poetik baxımdan semantikasını ilə tərəvətli görünən nəzik çörək növünün adından da istifadə etmişdir ki, bu qida məhsulu da Azərbaycan süfrəsinin müqəddəs nemətlərindən hesab olunur:

Sırammə nəzikləri apardı,
Mirqədir də hərdən birin qapardı,
Qapıb yeyib, Dayça təkin çapardı
Gülməliydi onun nəzik qappası,
Əmməmin də ərsiminin sappası (3.38).

Aydın ki, digər xüsusi adlar kimi qida məhsullarının adlarını ifadə edən adları da bir digər dilə çevirmə prosesində tərcümə etmək olmaz. Bu dünya dilçiliyində qəbul olunmuş aksiomadır və tərcümə olunan dilin transkripsiyasına ən azından uyğunlaşdırılmalıdır. Yuxarıdakı şeir mətnini İngilis dilinə çevirəndə nəzik çörək adının nazik fonetik variantda işlənməsi ilə üzləşirik:

Mirgadir used to smateh a loaf furtively,
He used to eat it and galloplike a colt
It was funny how he swatched the nazik

And my art slang the seraper after him (1,71).

Əslində nazik leksik vahidi ədəbi dil sözüdür və şivə mühitində işləməklə dialektal səciyyə kəsb edir və başqa sözlə desək, dialektlərə transformasiya olunur. Yuxarıda olduğu kimi, Azərbaycan ədəbi dilində nazik leksik vahidi narın sözüən sinonim kimi işlənməkdədir. Bu söz Tükiyə türkçəsində nazik, özbək dilində nüzik, uyuğur dilində nazuk fonetik variantlarında işlənir (4,642-643).

Yaxma: Poeziya dilində bu leksik dialektizm az hallarda təsadüf olunur: Zoğallı, Fıntıqlı, Pirəderəsi, Kəsilib ellərin bəndi- bərəsi Çevrildi nəhrəsi, yağı, kərəsi Torpaqdan bir yaxma çəm qayıdan (5,175).

İşləndiyi mətn mühiti, onu əhatə edən sözlərin yaratdığı ümumi mətn sahəsi yaxma dialektizminin əsas linqvistik təbiətinə təsirsiz ötüşmür və bu da şübhəsiz ki, təbii hal kimi qarşılanmalıdır. Poetik kontekstdə kədər notları hakimdir və şairin demək istədiyi budur ki, onun vaxtilə gəzdidiyi, gördüyü, yeyib-içdiyi yerlər düşmən taptağı altındadır və elə buna görə də nəhrəsi, yağı yoxa çıxdığı üçün o, yaxma üzünə həsrət qalmışdır. Şeir-mətnin sonuncu misrası linqvistik baxımdan olduqca məntiqli səslənir və bu məntiqi yaradan sözlər sırasında yaxma leksik dialektizmi də həlledici rol oynayır. Aydın məsələdir ki, çörəyin üzərinə torpaq yaxmaqla bu qida məhsulunu əldə etmək mümkün deyildir. Yaxma çörəyin üzərinə yağ, özü də kərə yağı çəkməklə əldə edilir. Azərbaycan dilini laçın şivəsində bu dialektizim "yaxmanı" formasında və "yağ çəkilməmiş (yaxılmış) çörək" mənasında işlənir:

-Gəti yağma elə ye (2,241).

Qovurğa: Aşağıda verəcəyimiz şeir parçasında lirik qəhrəmanın yaşadığı daimi hislərin, həyat həqiqətlərinin poetik aspektdə verilməsində leksik dialektizim digər sözlərlə çulğalaşaraq üslubi - estetik dəyər kəsb edir.

Qovurğa tək qovruluram odundan,
Doyammıram telli sazın dadından.
Qıyma adı ayrı düşsün adımdan,
Könlüm yaman saz havası istəyir,
Çal Ərkinaz, saz havası istəyir (5.118).

Bəndin birinci misrasında **qovurğa** leksik dialektizmi bənzətmə mövqeyində işlənərək poetik fikir dinamikasının təkanverici qüvvəsinə çevrilir və digər tərəfdən, misrada 2 dəfə (həm isim, həm də feil kimi) təkrar çıxış edərək ritmi, melodyanı, ahəngdarlığı təmin edir. *Qovurqa* dialektizmi Azərbaycan dilinin Füzuli şivəsində *qavırğa* fonetik variantında və qovrulmuş buğda anlamında işlənir: - Püsdə xala ma: qavırğa qavırır (2,104).

Axtarma: İstər Azərbaycan, istərsə də dünya xalqlarının qida mədəniyyətində müxtəlif pendir növləri də mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Linqvokulturoloji tədqiqat üçün də Aşıq Ələsgərin məşhur “Dağlar” qoşmasında işlənən *axtarma* leksik dialektizmi də böyük önəm daşıyır.

Yazın bir ayıdır çox yaxşı çağın,
Kəsilməz çeşmədən gözəl yığnağın,
Axtarma motalı, yağın, qaymağın ...
Zənbur çiçəyindən bal alı dağlar (6,47).

Bu poetik kontekstdə 4 qida məhsulunun adı çəkilir ki, bunlardan 3-ü ədəbi dildə, *axtarma* leksik vahidi isə şivələrə məxsus dialektizmdir. Axtarma dialektizminin əsasında axtur feili dayanır. Sözüün sonundakı -ma morfemi formal baxımdan inkarlıq şəkilçisi ilə omonimlik təşkil etsə də, burada feillərdən isim düzəltmə funksiyasını yerinə yetirmişdir.

Qədim dövrlərdə olduğu kimi, hal-hazırda da azərbaycanlıların heyvandarlıqla məşğul olan insanlar müxtəlif motal növləri hazırlamışlar. Bunlara inək pendirinin motalı kimi qida məhsullarının adlarını nümunə göstərmək olar. Çox da geniş arealda işlənməyən *axtarma* dialektizmi Azərbaycan dilinin Füzuli Xaçmaz, Qusar şivələrində üzlü pendir anlamını bildirir (7,8).

Qəlyə: Poeziya dilində təsadüfi hallarda izlənən bu söz arxaikləşsə də, Azərbaycan dilinin bəzi şivələrində qəylə şəklində özünü qoruyub saxlaya bilmişdir. Hazırda Azərbaycan dilinin Lənkəran və Astara şivələrində qəliyə formasında işlənən bu sözlə, ilk dəfə olaraq, VIII yüzillikdə naməlum şəxs tərəfindən qələmə alınmış “Dastani-Əhməd Hərami” əsərində qarşılaşırıq:

Hərşə, qəylərü danə tuturqan,
Quş ətlərilə qoyun cümlə büryan (8,40).

Dilçilik əsərlərində bu dialektizmin etimoloji təhlili ilə bağlı müəyyən mülahizələrlə rastlaşırıq ki, bunlardan heç birini düzgün izah hesab etmək olmaz. Q.Bağirov bu dialektizmin “bulquluqdan hazırlanan yemək, xörək adı mənasında” işləndiyini göstərir və Y.V.Çəmənəmənliyədən aşağıdakı cümləni nümunə verir: “Qapılar açıldı, behişt nemətləri içəri daşındı. Ceyran kababı, qırqovul çıxırtması, qəlyə, bozbaş, işkənə kabab, qaysava, təzək...” (5,22).

S.Məmmədova bu adın əmələ gəlməsi haqqında dilçilik ədəbiyyatında heç bir məlumata rast gəlmədiyini qeyd edir və belə bir mülahizə irəli sürür ki, qəylə// qəliyə sözü kə//qə tək hecalı feildən törəmişdir. Bu söz tarixən “kəsmək,” “doğramaq,” “qıymalamaq” mənalarında qədim türk dillərində işlənmişdir (10,11).

Bir daha da qeyd edirik ki, nə Q.Bağirovanın, nə də S.Məmmədovanın bu dialektizm haqqında irəli sürdükləri mülahizələr linqvistik baxımdan özünü doğrultmur. Əvvəla, bu leksik vahid türk dilinə deyil, fars dilinə məxsus sözdür. “Ərəb və fars sözləri lüğəti” ndə bu söz “qəliyə,” “ğəliyə” formalarında qeydə alınmış və 3 mənada izah edilmişdir: 1) müşk və ənlərdən düzəlib saça, qaşa sürtülən ətirli qara yağ; 2) ətirli; 3) məcazi mənada qara (10,104).

Lügətdə eyni zamanda qaliyə//qaliyə leksik vahidi ilə düzələn 3 söz də qeyd olunmuş və etimoloji baxımdan aşağıdakı kimi izah olunmuşdur: qaliyə bar,ğaliyə bar-“qaliyə saçan, ənbər qoxusu verən (adam); qaliyəfam, ğaliyəfam-1)qaliyəli,müşk və ənbəri olan; 2) məcazi mənada qara (10,104).

Digər tərəfdən, Q.Bağirovun qeyd etdiyi kimi, qəlyə borandan deyil, qoyun ətinin sal-sal doğranmış döş hissəsindən, alma, armud, qara gavalının qaxından, şabalıd və kişmişdən, ümumiyyətlə, 14 növ ədviyyatdan istifadə olunaraq hazırlanır ki, Azərbaycanın əksər bölgələrində bu xörək “qara” adlandırılır. N.Məmmədli qəylə sözünün Şamaxı dialektizmdə “qəlyə” şəklində işləndiyini və onun hazırlanma qaydasını ətrafla şəkildə izah edir (11,190-191,21,108).

Aş:Azərbaycan ədəbi dilində işlənmiş plov sözünə sinonim olan bu dialektizmə çoxlu sayda poetik örnəklərin dilində təsadüf etmək mümkündür. Məsələn, klassik Azərbaycan şairi **İ.Nəsiminin** dilində:

Eşqün odu pirmüşdü dürlü *aşlar*,
İçrəm qəm mətbəxindən dürlü-dürlü *aşlar* (13,40).

Şəhriyarın dilində:

Cavanların *aşın* yedim,
Qocalar boş başın yedin,
Qəbirlərin daşın yedin,
Özü bağı qalan dünya (14,132).

Bu dialektizm qədim türk lügətində üç mənada:

1)hər cür xörək; 2)ziyafət,qonaqlıq; 3) xörək adı kimi qeyd olunmuşdur (15, 210). Aş dialektizimi müasir xalq danışığı dilində hər üç mənasını mühafizə etmişdir. Bu sözə Muğan qrupu Cəlilabad rayon şivələrində “duru xörək” mənasında işlənir. *Aş* qədim lekseminim “ziyafət”, “qonaqlıq” sözləri ilə bağlılığını xalq danışığı dilində işlənən bəzi etnoqrafik səciyyəli sözlərin tərkibində görmək olur. Məs: Orucusu, allası, imaması, həcası (Şərqi Apşeron). Maraqlıdır ki, oruc aşı, imam aşı dini mərasimlərlə bağlı olduğu halda həvaşı toy adəti ilə bağlı sözdür.

Şərqi Apşeron şivəsində işlənən bu sozlərdən, həvası toy adəti ilə bağlı olub, qız evindən oğlan evinə qaynata üçün göndərilən sovqat anlamını verir. Müasir Azərbaycan ədəbi dilində olan və “yeməlxana” mənasını verən *aşxana* sözündə aş leksemi özünün ən qədim məzmununu saxlamışdır. Azərbaycan dilinin Salyan dialektində *aşxana* sözü “mətbəx” mənasında işlənir. Aş dialektizmi “az aşın duzu”, “az aşım, ağrımaz başım; aşının duzunu vermək” ifadələrinin tərkibində də özünü göstərir (16,104; 17, 52;18, 20).

Nəticə:Poeziya dilində müşahidə edilən dialektizmlər canlı danışığı tərzinə söykənən nitq faktlarıdır və xalq ruhu, xalq mədəniyyəti ilə qırılmaz əlaqədə olan bu leksik vahidlərin əksəriyyəti kristallanmış, poetik mühitdə son dərəcə kamil istifadəlilik imkanları qazanmışdır.

Ədəbiyyat

1. Fuad E.” Cuisene of Tebriz in the poetry of Shahriyar”. Folklor və etnoqrafiya jurnalı 2004, 3, 68-75 s.
2. Azərbaycan dilinin dialektoloji lüğəti. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı, Bakı. 1964, 480 s.
3. Şəhriyar M. Heydərbabaya salam. Bakı: “Yazıçı”, 1983, 183 s.
4. Karsılaştırmalı türk lahıcları sözlüyü. Ankara. 1993, 183 s.
5. Aşıq Pəri inciləri. Şeir antologiyası, I kitab. Tərtib edənlər: P.Zəngəzurlu, G.F.Fomarlı Bakı: “Elm və təhsil”. 2017. 340 s.
6. Aşıq Ələsgər. Şeirlər, dastan – rəvayətlər , xatirələr. Bakı: “Çinar-Çap”. 2003. 496 s.
7. Azərbaycan dialektoloji lüğəti, I cilt, Ankara ,1999, 374 s.
8. Dastani- Əhməd Hərami. Bakı, “ Yazıçı”, 1978, 110 s.
9. Bağırov Q. Ədəbiyyat dərslıklərində təsadüf olunan çətin sözlərin izahlı lüğətiş” Maaarif”. Bakı 1983,130 s.
10. Ərəb və fars sözləri lüğəti. (Azərbaycan leksik ədəbiyyatını oxumaq üçün), Bakı: “Yazıçı”. 1985. 1037 s.
11. Məmmədova S. Azərbaycan dilində xörək adları. Filologiya elmləri namizədi alimlik dissertasiyasının avtoreferatı. Bakı. 1999, 28 s.
12. Məmmədli N. 80 budağın hərəsindən bir yarpaq. Bakı. 2001. 2015.
13. Qəhrəmanov C.V. Nəsimi “Divan”ının leksikası. Bakı: “Elm”1970. 568 s.
14. Şəhriyar M.N. “Divani- türk”, Bakı “Sabah”, 1993, 216 s.
15. Drevnetyurksiy slovar. Leninqrad: 1969, 676 s.
16. Məmmədova Q. Nəsiminin dili və Azərbaycan şivələri. Bakı: “Nurlan”, 2004. 156 s.
17. Vəliyeva G.Q Yazılı abidələrdə dialekt leksikasının izləri. Türk dillərinin abidələrinə dair qeydlər. ADU-nun elmi əsərlərinin tematik məcmuəsi.1985. s.52-55.
18. Rüstəmxanlı S. Ömür kitabı. Bakı: “Gənclik”.1989.368 s.
19. Hüseynov M. Dil və poeziya. Bakı: “Elm”. 2008. 434 s.
20. Hüseynova M. Azərbaycan dilinin yemək və içki adlarının tarixi-etmoloji lüğəti. Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı. 2018.196 s.